

JÄSENTEHTÄVÄSTÄ KIELTÄYTYMINEN KOKOUSKESKUSTELUSSA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
15.1.2021

Reeta Jylhänlehto

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman aihe ja aiempi tutkimus	1
1.2. Aineisto	3
2. TUTKIMUSMENETELMÄ	4
2.1. Keskustelunanalyysi	4
2.2. Litterointi	5
3. KOKOUS VUOROVAIKUTUSTILANTEENA	7
3.1. Institutionaalinen keskustelu	7
3.2. Vuoro	8
3.3. Vieruspari	9
4. ANALYYSI	10
4.1. Puhuttelu	10
4.2. Nauru	12
4.3. Toistuva kieltäytyminen	14
4.4. Monipolviset vastausvuorot	15
5. PÄÄTÄNTÖ	19
LÄHTEET JA LYHENTEET	22
LIITE	

1. JOHDANTO

Tässä luvussa kerron kokousvuorovaikutusta käsittelevän tutkielmani aiheesta ja tutkimukseen käytetystä aineistosta. Tutkimukseni pohjautuu videoituun aineistoon. Tutkimusmenetelmäni on keskustelunanalyysi, josta kerron lisää luvussa 2.1.

1.1. Tutkielman aihe ja aiempi tutkimus

Tässä kandidaatintutkielmassa tutkin videoitua vuorovaikutustilannetta erään oululaisen kotiseutuyhdistyksen hallituksen ensimmäisessä järjestäytymiskokouksessa. Tutkimasani kokoustilanteessa hallitus valitsee joukostaan jäseniä hoitamaan tiettyjä hallitustehtäviä, joita ovat muun muassa varapuheenjohtajan ja matkavastaavan tehtävät. Tehtävät valitaan neuvottelemalla. Videolla esiintyvistä keskustelusta analysoin tilanteita, joissa puhuja kieltäytyy hänelle ehdotetusta hallitustehtävästä.

Tutkimuskysymykseni on:

- Millaisia kielellisiä tai ei-kielellisiä keinoja kokouskeskustelijat käyttävät heille osoitetusta ehdotuksesta tai pyynnöstä kieltäytyessään?

Tutkimuksessani käytän keskustelunanalyyttistä tutkimusmenetelmää. Olen edennyt tutkielmassani aineistovetoisesti. Keskustelunanalyysissä tutkimus alkaa usein sillä, että aineistoa havainnoidaan ilman ennakko-oletuksia löytää aineistosta tietty ilmiö. Merkittävä käänne tapahtuu, kun tutkija huomaa aineistosta jonkin kiinnostavan ilmiön, jolloin aineisto ohjailee tutkimuskysymysten määrittelyä. (Vatanen 2016: 320.)

Huomioni kiinnittyi aineistossa hallituksen jäsenten valitsemiseen, sillä yksikään jäsenistä ei asettautunut itse ehdolle jäsen tehtävään, vaan muut kokouksen jäsenet ehdottivat toisiaan tehtäviin (ks. esimerkki (4): *no entäs Markku jatkatko*). Aineistossani nousi esiin toistuvasti tilanteita, joissa tehtäviin ehdotetut henkilöt reagoivat kielteisesti heille osoitettuun ehdotukseen. Tässä tutkielmassa syvennyn tutkimaan edellä mainitun kaltaisia kieltäytymistilanteita. On kiinnostavaa selvittää, millaisia kielellisiä keinoja ja ratkaisuja tehtävään esitetyt jäsenet käyttävät kieltäytyessään ehdotuksesta.

Suomessa keskusteluanalyysiin pohjautuvaa tutkimusta neuvotteluista ja kokouksista on tehty verrattain vähän. Pelkistä kieltäytymisvuoroista suomen kielessä ei ole tehty ainaakaan laajemmin tutkimusta, joten tutkielmani avaa uusia näkemyksiä kokouskeskustelun vuorovaikutukseen. Kangasharju (1991) on tutkinut simuloituja johtamiskurssin osanottajien käymiä neuvotteluja tarkastelukohteenaan erityisesti pyynnöt ja ehdotukset sekä ennalta sovittujen neuvottelutiimien jäsenten sisäinen tiimipuhe.

Siitonen (2016) on tutkinut väitöskirjassaan ehdotukseen vastaamista perheen vuorovaikutuksessa. Siitonen on tarkastellut tilanteita, joissa puhuja ei reagoi ehdotukseen kielellisesti, vaan käyttää kommunikointiinsa muita tapoja, kuten dialogipartikkeleita *jaa* ja *joo*. Siitonen on huomannut, että kun puhuja ei hyväksy ehdotusta, hän ei vastaa ehdotukseen välttämättä ollenkaan tai vastaa ainoastaan dialogipartikkelilla. Näin puhuja välttää suoran kieltäytymisen ilmaisemisen. Siitosen tutkimuskohde ei kuitenkaan täysin vastaa tutkimiani kieltäytymisvuoroja, sillä hän ei tutki kokouskeskustelussa tapahtuvia vuoroja. Tutkimassani kokousaineistossa ei esiinny juurikaan Siitosen kuvaamia implisiittisiä kieltäytymiskeinoja, mikä johtunee kokouksen erilaisesta luonteesta perheen vuorovaikutustilanteeseen verrattuna.

Fabritius (2020) on tutkinut kokousvuorovaikutusta partiolaisten kokouksessa. Fabritius on tutkinut kokouksista muun muassa työnjaosta päättämistä. Tutkielmassaan hän on selvittänyt, kuinka institutionaaliset asemat vaikuttavat tehtävien jakamiseen. Fabritius on tutkinut tilanteita, joissa kokouksen puheenjohtajat käyttävät valtaansa vastuutehtäviä ja kaessaan. Työssään Fabritius tutkii pyyntöjä ja tarjouksia, eikä ole niinkään huomionnut kieltäytymisvuoroja erikseen. Niemetmaa (tekeillä) taas tutkii pro gradu -tutkielmassaan ehdotuksen hyväksymisen käytänteitä hallitusten kokouksissa.

Olen jakanut tutkielmani viiteen päälukuun. Johdantoluvussa kerron tutkielmani aiheesta, aiemmasta tutkimuksesta sekä tutkimuksen aineistosta. Tutkimusmenetelmäluvussa kerron keskusteluanalyysistä, jota olen käyttänyt tutkimuksessani menetelmänä sekä siihen kiinteästi liittyvästä litteroinnista. Kolmannessa pääluvussa kuvailen kokousta vuorovaikutustilanteena. Tämän luvun alaluvuissa kuvailen tarkemmin institutionaalista vuorovaikutusta sekä tutkimuksessa käyttämiäni vuoron ja vierusparin käsitteitä. Analyysiluvussa esittelen aineistosta valitsemani kieltäytymisesimerkit litteraattimuodossa. Luvussa havainnollistan aineistossani esiintyviä kieltäytymistapoja analysoimalla litteraatteja.

Viimeisenä päälukuna tässä tutkielmassa on päätäntö, jossa päätän tutkielmani kertamalla tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymyksen, kertomalla tutkimustuloksia, arvioimalla tutkielman luotettavuutta ja pohtimalla mahdollisia jatkotutkimuksia aiheesta.

1.2. Aineisto

Tutkimusaineistoni sisältää oululaisen kotiseutuyhdistyksen videoituja hallituksen kokouksia. Aineisto kuuluu Oulun yliopiston suomen kielen oppiaineen arkistoon. Viidestä kokouksesta olen valinnut tarkasteltavaksi ensimmäisen kokouksen. Valitsin tutkittavakseni tämän kokouksen, koska kyseessä on kotiseutuyhdistyksen ensimmäinen järjestäytymiskokous. Kokouksen aikana hallitus valitsee edustajat hallitustehtäviin. Kokous on videoitu kokouspöydän päästä, jolloin jokainen keskusteluun osallistuja on videolla näkyvissä.

Rajasin aineistostani käsiteltäväksi ne kieltäytymisvuorot, joissa puhuja osoittaa selkeästi kielteistä suhtautumista suoraan ehdotukseen. Suoralla ehdotuksella tarkoitan tutkielmasani puheenvuoroa, jossa puhuja/puhujat ehdottavat toiselle tilanteessa olevalle henkilölle henkilökohtaisesti hallitustehtävää. Kieltäytymiseksi olen tulkinnut kieltoverbi *ei*:n käytön lisäksi muun muassa monisanaisen selittelyn sekä naurun. Näistä kieltäytymisen tulkinnoista kerron lisää analyysiluvussa.

Rajasin kieltäytymisvuorot aineistostani hyvin tarkoilla kriteereillä, jotta aineisto sisältäisi vain varmasti kieltäytymistä tarkoittaneet vuorot. En sisällyttänyt aineistoon rajatapauksia, jotka vaatisivat kohtuuttoman suuria tutkijan omia tulkintoja kieltäytymisestä. Tällä tekniikalla rajattuna minulle jäi jäljelle viisi aineistoesimerkkitalannetta.

2. TUTKIMUSMENETELMÄ

Tässä luvussa kerron tutkimusmenetelmistä, joita olen käyttänyt tutkielmassani. Etenin tutkielmaa tehdessäni aineistopohjaisesti. Tutkielmani teoreettinen lähtökohta on keskustelunanalyysi. Tälle menetelmälle olennainen tutkimukseen liittyvä menetelmä on aineiston litterointi, josta kerron lisää omassa alaluvussa 2.2.

2.1. Keskustelunanalyysi

Keskustelunanalyysisessä tutkimuksessa tutkimuksen kohteena on aito vuorovaikutustilanne, joka olisi tapahtunut ilman tutkimustarvettakin. Näkemyksen mukaan toimintaa pitää ensisijaisesti tarkkailla sen luonnollisessa ympäristössä, jotta siitä saa todennukaisen kuvan. (Vatanen 2016: 313.) Tällaisia tapahtumia voivat olla vaikkapa perheen ruokapöytäkeskustelu tai ystävien välinen puhelinkeskustelu (Seppänen 1997: 18). Keskustelunanalyysisiä tutkimuksia yhdistääkin usein se, että ne kuvaavat erilaisia vuorovaikutuskäytänteitä, kuten keskustelujen jäsentymistä ja toimintoja (Vatanen 2016: 319). Keskustelunanalyysissä pyritään selvittämään, kuinka ihmiset todellisuudessa toimivat toistensa kanssa ja kuinka he ovat keskenään yhteistyössä kielen keinoin (Hakulinen 1998: 15).

Keskustelunanalyytinen tutkimus perustuu täysin tutkijan havaintoihin aineistosta. Tutkimusotteessa edetään pienistä havainnoista laajempaan kokonaiskuvaan ja yleistykseen. Tutkimushavainnot kohdistuvat vuorovaikutuksessa ja toiminnassa julki tehtyihin merkityksiin eivätkä esimerkiksi keskustelijoiden sisäisiin kokemuksiin ja prosesseihin, elleivät ne nouse esille vuorovaikutuksessa. (Vatanen 2016: 312–313.) Keskustelunanalyysin keskeinen ajatus on, että keskustelu ei ole sattumanvaraista kaaosta ja että vuorovaikutus on järjestäytynyttä ja jäsentynyttä toimintaa, joka johtuu keskustelun säännönmukaisuudesta (Hakulinen 1997: 13). Jotta keskustelusta voi tehdä tarkkoja tulkintoja, on sen konteksti ymmärrettävä. Kontekstin ymmärtäminen on keskustelunanalyysin ehto. (Lindholm 2016: 335.) Lisäksi suuntauksessa tutkittavat ilmiöt ovat usein sellaisia, että ne huomataan ja niiden luonne selviää vasta, kun samaa aineistoa tarkkaillaan toistuvasti, mikä on mahdollista ainoastaan nauhoitusten avulla (Vatanen 2016: 313).

2.2. Litterointi

Koska aineistoni on videoitu, olen litteroinut tutkimukseen valitut aineistoesimerkit. Litteroinnilla on merkittävä osa erityisesti keskustelunanalyysissa, sillä siinä tehdyt ratkaisut voivat vaikuttaa tutkimuksen lopputuloksiin. (Hakulinen 1998: 17.) Litteraatista pyritään tekemään mahdollisimman neutraali ja todenmukaisesti puhetilannetta kuvaava. Kuitenkin keskustelua on mahdotonta saada täysin aidosti kuvattua litteraattiin, minkä vuoksi litteraatit ovat ainoastaan tutkijan työvälineitä. (Seppänen 1997: 19.)

Keskustelunanalyysi on kiinnostunut kielenkäytön formaalista puolesta. Keskeisenä ajatuksena on se, ettei sitä, mitä sanotaan, voi irrottaa siitä, miten sanotaan. Kielestä voi etsiä merkityksellisyyttä laajimmasta puhejaksosta pienimpään puheen tai ääntelyn piirteeseen asti. Juuri tämän vuoksi litterointi on kehittynyt sellaiseksi, että siinä kiinnitetään huomiota myös vuorovaikutuksen ei-kielellisiin aineksiin kuten taukoihin, yskähdyksiin ja nauramiseen, jonka vuoksi jokainen kielenulkoinen seikka litteroidaan muistiin. (Hakulinen 1998: 17.) Vaikka siis lähtökohtaisesti jokainen keskustelun aikana tapahtunut asia voi olla vuorovaikutuksen kannalta oleellinen, riippuu tutkimuksen tavoitteista, miten tarkkaan mikäkin ilmiö merkitään litteraattiin. (Vatanen 2016: 316–317.) Aineistoa litteroidessani olenkin merkinnyt litteraattiin oman tutkimukseni kannalta oleelliset seikat, josta kerron lisää analyysiluvussa.

Litteroin aineiston puheen Seppäsen käyttämällä puheen litterointitavoilla (Seppänen 1997: 19–31). Litteroidessa en kokenut tarpeelliseksi litteroida kehollista toimintaa erikseen, vaikka aineistoni onkin videoitu. Kehollisen toiminnan litterointi ei olisi ollut kannattavaa tutkimustulosten kannalta tämän laajuisessa tutkimuksessa, sillä kieltäytymisvuorot eivät sisältäneet viestin välittymisen kannalta merkittäviä kehollisia toimintoja. Kehollisen litteroinnin sijaan olen puhetta litteroidessani lisännyt samaan litteraattiin merkinnän kehollisesta toiminnasta, mikäli se sisältää merkitsevästi puhetilanteen tulkitsemiseen liittyvää toimintaa. Olen muuttanut kokouskeskusteluun osallistuvien henkilöiden nimet ja keskustelussa mahdollisesti esiintyvät paikannimet, jotta keskustelijoiden henkilöllisyydet eivät tulisi ilmi litteraateista.

Tässä pääluvussa olen kuvaillut keskustelunalyysia ja litterointitapoja, joita olen käyttänyt tutkimuksessani tutkimusmenetelminä. Seuraavassa pääluvussa kuvailen tarkemmin kokousta vuorovaikutustilanteena sekä siihen liittyvää käsitteistöä.

3. KOKOUS VUOROVAIKUTUSTILANTEENA

Tässä luvussa kerron tarkemmin käsitteistä ja ilmiöistä, jotka ovat oleellisia tutkielmasani tekemien tulkintojen kannalta. Kuvailen tässä luvussa institutionaalista keskustelua, sillä se on oleellinen osa aineistoni aihetta. Avaan tässä luvussa myös vuoron ja vierusparin käsitteitä siitä näkökulmasta, miten olen itse niitä tässä tutkimuksessa käyttänyt ja tulkinnut.

Neuvottelu määritellään tyypillisesti tilanteeksi, jossa vähintään kaksi osapuolta pyrkii pääsemään kumpaakin tyydyttävään sopimukseen, jota ei voida saavuttaa ilman yhteistyötä. Keskustelun ytimenä on pidetty argumentoivia toimintajaksoja, jotka sisältävät ehdotuksia, kannanottoja ja vastaehdotuksia tai tarjouksia ja vastatarjouksia. (Kangasharju 2001: 187.) Vuorovaikutustilanteen institutionaalinen taso vaikuttaa väistämättä koko vuorovaikutuksen laatuun. Kokouskeskustelussa keskustelun luonne on neuvotteleva, mikä näkyy aineistossani, jossa ehdotuksista ei selvitä yhdellä vuorolla, jossa toinen kysyy ja toinen vastaa, vaan keskustelu sisältää neuvottelua aiheesta.

Keskusteluun osallistujat pystyvät käyttämään määräysten ja käskyjen sijasta kohteliaita ehdotuksia ja jopa vihjauksia. Keskusteluun osallistujien käsitykset heidän keskinäisistä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan eri toiminnan alueilla mahdollistavatkin sen, että esimerkiksi väitelause voidaan tulkita käskyksi ja imperatiivilause ystävällismieliseksi neuvoksi (Stevanovic 2016: 215).

3.1. Institutionaalinen keskustelu

Keskusteluntutkimus voidaan jakaa arkikeskustelujen ja institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimukseen (Vatanen 2016: 314). Käsite institutionaalisesta keskustelusta viittaa keskustelunanalyysissa ensisijaisesti virallisenkaltaisten instituutioiden tutkimukseen. Tällaisessa keskustelunanalyysissa tutkitaan sitä, millä tavalla ihmiset toteuttavat virallisiin instituutioihin liittyviä roolejaan esimerkiksi toimittajana ja haastateltavana tai syytettyinä ja kantajina. (Peräkylä, 1998: 177.)

Kokous voidaan nähdä sosiaalisena instituutiona, vaikka raja institutionaalisen vuorovaikutuksen ja arkikeskustelun välillä on liukuva (Kangasharju 2001: 185). Onkin

huomattava, että analysoimani aineiston kokoustilanne on verrattain epämuodollinen ja siinä esiintyvä keskustelu tuttavallista, sillä esimerkiksi puheenvuoroa ei tarvitse pyytää. Luokittelen kuitenkin kokouksen institutionaaliseksi, sillä se noudattaa laillisen yhdistyksen kokouksen normeja. Kokouksessa esimerkiksi noudatetaan tiettyä roolijakoa, johon kuuluu, että puheenjohtaja johtaa keskustelua ennalta määritellyllä tavalla.

Kuitenkin on muistettava, että myös keskustelu itsessään on instituutio, sillä Allardt (1983: 220) on määritellyt instituution olevan normien ja roolien säätelemä käyttäytymiskokonaisuus, joka on kutakuinkin pysyvä ja joka täyttää yhteiskuntaelämän kannalta tärkeitä tehtäviä. Tällöin institutionaalista keskustelua on kaikki sellainen keskustelu, jossa puhujat suuntautuvat normeihin joko niitä noudattaen tai rikkoen (Peräkylä, 1998: 177). Monissa institutionaalisissa keskusteluympäristöissä keskustelulla on vakiintunut kulku, joka tarkoittaa vakiintunutta kokonaisrakennetta. Tällöin keskustelussa on aloitus ja lopetus, joiden väliin sijoittuu samankaltaisia toistuvia piirteitä (Peräkylä 1998: 197).

3.2. Vuoro

Keskustelu rakentuu repliikeistä eli puheenvuoroista. Tutkielmassani käytän niistä vakiintunutta käsitettä vuoro. Vuoro on pikemminkin dialoginen kuin syntaktinen kokonaisuus, sillä se rajautuu puhujanvaihdoksen kautta. Vuoro on useimmiten toiminnallisesti jäsentyvä kokonaisuus, mutta siitä ei voi esittää niin tiukkaa rakenteellista kuvausta kuin lauseesta. (VISK § 1004.) Vuoro ei ole kielipillinen yksikkö, vaan puhujanvaihdoksen kautta erottuva toiminnallinen kokonaisuus (VISK § 1025). Keskusteluanalyysissä ajatellaan, että puheenvuorolla ja muulla kommunikatiivisella toiminnalla vuorovaihtukseen osallistujat tekevät erilaisia sosiaalisia toimintoja, kuten ehdotuksia, huomauksia ja valituksia (Lindholm & Stevanovic 2016: 285).

Yksittäinen vuoro voi muodostua vain yhdestä lauseesta tai useammasta lauseesta (Hakulinen 1998: 40). Käsittelen tutkimuksessani koko kieltäytymisvastausta yhtenä puheenvuorona, mikäli vuoron välissä ei ole muita puhujia. Puhujanvaihdosta pidetään todellisenä vuorojen vaihtumisen merkinä kuin esimerkiksi taukoa, sillä puhuja voi pitää tauon kesken lausuman (Hakulinen 1998: 39).

3.3. Vieruspari

Vieruspareiksi kutsutaan sellaisia kahden vuoron muodostamia kiteytyneitä toimintajaksoja, joissa jakson aloittava vuoro eli etujäsen vaatii peräänsä tiettytyyppisen vuoron eli jälkijäsenen (Raevaara 2016: 146). Vieruspari muodostuu kahdesta vuorosta, mutta se voi kuitenkin laajentua monella tavalla, mikä näkyy aineistoni esimerkeissä. Aineistossani esiintyvät ehdotukset muistuttavat toisaalta kysymyksiä ja toisaalta pyyntöjä. Tämän vuoksi syvennyn tässä tutkielmassa tutkimaan vierusparikokonaisuuksista vastauksia sekä ehdotuksiin että pyyntöihin.

Keskityn tutkielmassani analysoimaan ainoastaan torjuvia jälkijäseniä koko vierusparin tutkimisen sijaan. Etujäsenen liittyvä jälkijäsen voi olla etujäsenen nähden joko myötämielinen ja samanlinjainen tai vaihtoehtoisesti torjuva ja erilinjainen (Raevaara 2016: 148). Myötämielisyydellä (engl. affiliation) tarkoitetaan sitä, että kuulija ymmärtää kertojan näkökulman ja vaikuttaa tukevan sitä, kun taas samanlinjaisuudella (engl. alignment) tarkoitetaan sitä, että kuulija tunnustaa puhujan tiedot oikeiksi ja tukee puhujan etenemistä. (Stivers 2008: 32). Torjuvalla ja erilinjaisella jälkijäsenellä tarkoitan tässä tutkielmassa myötämielisyyden ja samanlinjaisuuden vastakohtia. Vuorovaikutukseen osallistujat eivät käsittele samanmielisyyttä ja erimielisyyttä samalla tavoin, vaan torjuvat jälkijäsenet muokataan keskustelussa eri tavalla kuin myötämieliset jälkijäsenet (Raevaara 2016: 148).

Seuraavassa luvussa syvennyn analysoimaan aineistossa esiintyneitä kieltäytymisvuoroja.

4. ANALYYSI

Tässä luvussa analysoin litteroimani aineistoesimerkit, jotka esittelen kokonaisuudessaan. Tämän luvun alaluvuissa tulevat ilmi aineistossani esiintyneet kieltäytymisen keinot. Esimerkit on litteroitu hahmottamaan keskustelun kulun kannalta merkittävimpiä yksityiskohtia. Litteraatista tulevat ilmi puhuja ja lausuttu vuoro sekä taukojen pituudet sekä puheesta poikkeavat äänet, kuten nauru. Tutkielmani tulosten kannalta en kokenut merkitykselliseksi merkitä litteraattiin puheen sävelkulkua, sillä keskityin muihin kielellisiin keinoihin. Esittelen käyttämäni litterointimerkit liitteessä (ks. liite 1).

4.1. Puhuttelu

Esimerkissä (1) hallitustehtävien jakaminen on juuri aloitettu. Puheenjohtaja aloittaa keskustelun varapuheenjohtajan valinnasta.

Esimerkki (1), varapuheenjohtajan valinta
 P= puheenjohtaja
 O = Outi
 L = Leila

01 P: elikkä tuota
 02   (0.78)
 03 P: varapuheenjohtaja
 04   (7.15)
 05 O: **leila**
 06   (0.13)
 07 L: **kaisu eikösse minä jo sinua katonki**

Esimerkissä (1) puheenjohtaja esittää epäsuoran kysymyksen muille hallituksen jäsenille (rivit 01 ja 03) siitä, kuka jäsenistä nimettäisiin varapuheenjohtajaksi. Puheenjohtaja ei kohdistaa kysymystään keneenkään tiettyyn henkilöön, vaan jää odottamaan vastausta keneltä tahansa jäseneltä. Yli seitsemän sekunnin hiljaisuuden (rivi 02) jälkeen Outi ehdottaa tehtävään Leilaa (rivi 05). Outi tekee ehdotuksensa mainitsemalla ainoastaan Leilan nimen. Leila vastaa vuoroon kieltäytymällä tehtävästä epäsuorasti (rivi 07) ehdottaen jälleen toista jäsentä, Kaisua, jolloin hän osoittaa kieltäytymistä siirtämällä ehdotuksen toiselle henkilölle. Kieltäytymisvuorossa Leila käyttää *minä*- ja *sinä*-pronomineja. Hän mainitsee Kaisun siis kaksi kertaa, sekä nimellä että kutsumalla tätä *sinä*-muodolla.

Puhuttelusanat eivät ole Suomessa yhtä yleisiä kuin monissa muissa Euroopan kielissä. Suomen kohteliaisuusnormit eivät edellytä etunimen käyttöä puhuteltaessa, vaan pareminkin nimen käyttöön tulee olla jokin erityinen syy. Etunimen käyttö onkin suomen kielessä varsin voimakkaasti vetoava puhuttelutapa. (Lappalainen 2015: 85.) Etunimien käyttö korostuu esimerkissä, sillä Leila vastaa Kaisun puhutteluun (rivi 05) puhuttele-malla tätä takaisin nimellä (rivi 07).

Ryhmäkeskusteluissa nimellä puhuttelun yksi tehtävä on yksilöidä, kenelle puheenvuoro on osoitettu, sillä puhuja voi haluta tiedustella juuri tietyn henkilön näkemystä. Nimipuhuttelu ei kuitenkaan ole ryhmätilanteissakaan kovin yleistä, ja se liittyy usein kilpailu-tilanteisiin, sillä puhuttelu on tehokas keino saada puheenvuoro itselle. Nimipuhuttelu velvoittaa puhutellun kyllä vastaamaan, mutta yleensä tämän jälkeen vuoro siirtyy takai-sin puhuttelijalle itselleen. Näin puhuttelu toimiikin puhuteltavalle kutsuna siirtyä kuuli-jaksi. Yleisimmin puhutteluilmaukset liittyvät käskyihin ja kysymyksiin, jotka edellyttä-vät vastaanottajalta jotain reaktiota. (Lappalainen 2015: 85.)

Esimerkissä puhuttelua käytetään keskustelussa juuri reaktiota odottavana (rivit 05 ja 07), koska sillä haetaan sen kohdehenkilöltä reaktiota eli vastausta ehdotukseen. Outi käyttää etunimellä puhuttelua (rivi 05) pelkkänä vastaanottajan reaktion selvittämiskeinona. Leila taas puhuttelee Kaisua etunimellä oman vuoronsa alussa (rivi 07). Tällöin hän ilmaisee käskyn siirtyä kuuntelijaksi, sillä hän ei odota puhuttelulleen vastausta vaan huomion saa-tuaan jatkaa itse puheenvuoroa. Leila käyttää puheenvuorossaan (rivi 07) nimipuhuttelun lisäksi yksikön toista persoonaa (*minä jo sinua katonki*).

Lisäksi Leila käyttää liitepartikkelia *kin* tehostamaan imperfektimuotoista ilmausta rivillä 07 (*minä jo sinua katonki (minä jo sinua katsoinkin)*). Yksi *kin*-liitteen päätehtävistä on tehostaa ilmausta. Toisaalta se myös kytkee sanan edellä sanottuun asiaan. (Vilppula 1995: 1.) Tässä tapauksessa puhuja on voinut siis tehostamisen lisäksi ilmaista, että pu-huja oli jo ehtinyt miettiä Kaisun ehdottamista tehtävään. Puhuja saattaakin käyttää il-mausta kertomaan, kuinka hän oli ajattelut toista puhujaa tehtävään ensin, mikä puoles-taan voisi oikeuttaa sen, että hän siirtää ehdotuksen toiselle puhujalle. Liitepartikkelien avulla voidaan hienosäätää puhetta, vaikka ne eivät olekaan välttämättömiä ymmärretyksi tulemisen kannalta (Vilppula 1995: 1). Vastauksen esittämistapa (rivi 07) osoittaa selke-ästi etujäsenen esittäjälle, että puhuja haluaa tehdä vastaehdotuksen.

4.2. Nauru

Esimerkissä (2) ollaan edelleen valitsemassa varapuheenjohtajaa. Leila aloittaa keskustelun ehdottamalla Kaisua tehtävään, johon Kaisu tekeekin vastaehdotuksen ehdottamalla Leilaa tehtävään. Leila reagoi tilanteeseen nauramalla.

Esimerkki (2), varapuheenjohtajan valinta

L= Leila

K= Kaisu

```

01 L:   ka:isu on hyvä
02 K:   ei ku mä aattelin että o-
03       ajattelin sua just
04       (0.34)
05 L:   hhi @miksi kaikki ajattellee@ hehhef
06       (0.31)
07 L:   hehhe @mua@
08       (0.35)
09 L:   e:i hehh
10       (0.45)
11 L:   hihhehi
12       (0.03)
13 K:   fja ESIitettyki onf
14 L:   fESIitettyki onf
15       (0.64)
16 L:   vo:i ((hymähtäen))
(Keskustelu jatkuu)

```

Esimerkissä (2) Leila ehdottaa Kaisua varapuheenjohtajaksi (rivi 01) epäsuorasti toteamalla, että Kaisu olisi hyvä tehtävään. Kaisu kertoo (rivit 02–03), että oli juuri ajatellut Leilaa tehtävään (*eiku mä aattelin että ajattelin sua just*). Vuoron jälkeen etujäsenen tehtäväksi jää päätellä selityksestä kieltäytyvä suhtautuminen. Leila reagoi Kaisun suoraan ehdotukseen nauramalla (rivit 05, 07, 09 ja 11).

Keskustelussa naurulla ei välttämättä ole mitään tekemistä huumorin kanssa (Holt 2011: 393). Nauru on vuorovaikutuskeino, jolla puheeseen liitetään erilaisia tunteita ja asenteita (Haakana 2001: 136). Haakana on analysoinut suomalaisten perusterveydenhuollon lääkärin ja suomalaisten potilaiden toimintaa lääkärin vastaanotolla erilaisten aineistojen avulla. Hän on havainnut, että potilas nauraa usein puheenvuorossa, jossa hän torjuu lääkärin ehdottaman asian. Lisäksi potilaat nauravat Haakanan mukaan usein myös silloin, kun he ovat lääkärin tulkinnasta tai ohjeesta eri mieltä tai käsittelevät sitä muuten

ongelmallisena. Näissä tilanteissa potilaat eivät olleet vaikuttaneet kokevan tilannetta humoristisena, vaan he olivat pikemminkin merkinneet naurun avulla toimintansa hankalaksi. (Haakana 2001: 150.) Esimerkissä (2) Leila nauraa lähes koko kieltäytymisvuoronsa ajan, eikä tilanteen naurua voi tulkita ainakaan täysin huumorista johtuvaksi. Kyse voi olla reagoitavasta kiusalliseen tai hankalaan tilanteeseen juuri kuten Haakana on tutkimuksessaan osoittanut potilaiden tekevän.

Naurun perusolemuksesta ei olla yksimielisiä, sillä toiset teoreetikot laskevat naurun emootioksi, kun taas toisten mukaan naurua ei voida käsittää ainoastaan emootioksi, sillä se on enemmänkin yksi käyttäytymisen muoto. Naurulla on tutkittu olevan monipuolisempaa käyttöä kuin vaikkapa yskimisellä, joten se ei ole pelkkä käyttäytymisilmiö. (Sandbackan ja Torvisen 2014: mukaan Morreal 1983.) Esimerkissä (2) Leila on saattanut kiusaantua hänelle osoitetusta huomiosta ehdottaa häntä suoraan varapuheenjohtajaksi, vaikka aineistossa kävi ilmi, että hän ei ole aiemmin ollut mukana hallituksessa. Leila ei ilmaise syitä kieltäytyä, mutta toisaalta hän osoittaa haluttomuutta tehtävään sillä, ettei hän myöskään osoita kiinnostusta tehtävään ainakaan sanallisesti. Näin ollen hän saattaa tuoda naurun kautta ilmi hankalaa tilannetta ja erimielisyyttä Kaisun kanssa siitä, että hän sopisi tehtävään. Vastauksen esittämistapa nauraen vihjaa torjunnasta, vaikei se suoraan kerrokaan puhujan mielentilasta sen taustalla.

Leila myös lopettaa kieltäytymisvuoronsa nauruun (rivi 11), joten hän ei vuorossaan anna lainkaan selkeää vastausta Kaisun ehdotukseen. Leila tosin käyttää kieltoverbiä *ei* venytettynä (rivi 09), mikä osoittaa torjuvaa suhtautumista. Leila käyttää myös *voi*-interjektiota venytettynä, jolla voidaan ilmaista affektiivista reaktiota aiheeseen (rivi 16). Siitonen onkin osoittanut, että päätöksenteko eli ehdotuksen hyväksyntä tai hylkäys on usein implisiittistä toimintaa, ja ehdotuksen hylkäys tapahtuukin tyypillisesti niin, että ehdotukseen ei oteta selkeää kantaa, vaan se jää ikään kuin roikkumaan ilmaan (Siitonen 2016: 68). Lisäksi koska ihmiset jakavat oletuksen yhteisestä, jaetusta maailmasta, ihmiset voivat käyttää keskustelukumppanilleen epäsuoraa kielenkäyttöä ymmärrettävästi (Lindholm, 2016: 305).

4.3. Toistuva kieltäytyminen

Esimerkissä (3) keskustellaan edelleen varapuheenjohtajasta. Esimerkin keskustelutilanne alkaa, kun Leila ehdottaa vuorostaan Markkua tehtävään. Esimerkissä Leila ja Reijo yrittävät suostutella Markkua varapuheenjohtajaksi (rivit 01–05 ja 07–15). Esimerkin puhetilanteen aikana Markku ehtii kieltäytyä kolmessa eri kieltäytymisvuorossa tehtävästä.

Esimerkki (3), varapuheenjohtajan valinta

L= Leila

M= Markku

R= Reijo

O= Outi

```

01 L:  no e:ntäs ma::rkku >jatkatko<
02      (0.47)
03      °>haluatko<°
04      (0.34)
05      °olla°
06 M:  e:emminä
07 R:  °>markulla- markulla<° ois klyhyt matka kyllä
08      tulla tähän torinkulumalle
09      (0.13)
10      £JO:O NYT MÄ arvelin sitä hehhef
11      (0.19)
12 L:  E:I kusä ALAT
13      NYTTEKU oot ollu poissa välilLLÄ
14      (0.03)
15      nii @miES voi@
16 M:  PES- PESTEJÄ TUOLLA
17      (0.04)
18      koirasniemelläh yhistrykseen ku mä
19      en halua ottaa
20 L:  no e:ihänse kesällä oo
21      nii palijo ja täällä oot nii
22 M:  hehhäh hehhe
23      (0.03)
24 L:  ala >sinä nyt välissä<
25      (0.28)
26 M:  fno shinä alatf >no sinä alat<
27 L:  e- e:n minä minu- minä oojjo
28      tähän nyt tu- tulin mukkaan vasta
29      niimä haluan vähä päästä s:isälle
30 O:  no esityksiä on (-)
31 L:  pittääkö mejän äänestää
(Keskustelu jatkuu)

```


Suostuttelu on yksi keinoista, joilla ihmisten väliset valtasuhteet käytännössä ilmenevät. Siinä toisten ihmisten toimintaan pyritään vaikuttamaan tarjoamalla syy toimia tietyllä tavalla. (Stevanovic 2016: 211.) Esimerkissä esiintyy suostuttelua, ja Markun kieltäytymisen syytä yritetään kumota (rivit 07–15 sekä rivit 20–21), vaikka Markku esittää torjuvaa asennetta (rivi 06 kieltomuoto *e:emminä*).

Markku reagoi toistuvaan ehdotteluun naurulla (rivi 22), mikä paitsi viivyyttää varsinaisen vastauksen antamista, voi olla myös keino merkitä tilanne kiusalliseksi tai hankalaksi. Viimeisessä kieltäytymisvuorossaan (rivi 26) Markku tekee neuvotteluun tyypillisesti liittyvän vastaehdotuksen ehdottamalla Leilaa hallitustehtävään puhuttelemalla Leilaa yksikon toisella persoonalla. Markku tekee ehdotuksensa muodossa *sinä alat* (rivi 26), mikä voidaan imperatiivimuodosta huolimatta tulkita esimerkin kaltaisessa keskusteluympäristössä ystävällismieliseksi ehdotukseksi (Stevanovic 2016: 214). Hänen vuoronsa alkaa *no*-partikkelilla, jolla hän vahvistanee ehdotustaan. Kielitoimiston sanakirjan mukaan *no*-partikkeli esiintyy vahvistussanana sen lisäksi, että se esiintyy repliikin aloitus- tai täytesanana (Kielitoimiston sanakirja 2020 s.v. *no*).

Leila kieltäytyy Markun ehdotuksesta monimuotoisen selittelyn avulla (rivit 26–29), jossa hän kuvailee, ettei halua alkaa tehtävään, koska on vasta aloittanut hallituksessa. Kiinnostava yksityiskohta on kuitenkin rivillä 31, jossa Leila itse kysyy, pitäisikö varapuheenjohtajasta äänestää (*pittääkö meidän äänestää*). Äänestyksen ehdottaminen tuo ilmi, ettei Leila ole täysin kieltäytynyt tehtävästä, sillä hän osoittaa suostuvaisuutta äänestyksessä ehdolla olemiseen.

4.4. Monipolviset vastausvuorot

Esimerkissä (4) hallituksen jäsenet ovat valitsemassa joukostaan jäsentä emännän tehtävään (ruoanlaitto- ja siivousvastaava). Esimerkki alkaa tilanteesta, jossa Saara ehdottaa tehtävään Leilaa ja Outia.

Esimerkki (4), emännän valinta
 S= Saara
 O= Outi
 R= Reijo
 P= Puheenjohtaja
 K= Kaisu

01 S: jompi- @jompikumpi teistä@ ((osoittaa leilaa
ja outia))
02 O: **mä oon sillälailalla minä en ossaa sannoo saattaa
olla että mulla on nii paljo**
03 (0.72)
04 **poissaoloja**
05 (0.35)
06 **että minäm jouvun #lähtiä aina#**
07 **#jonnekki yhtäkkiä# tuonne**
08 **talovvahiksi niise**
09 (0.48)
10 **voi olla [sitte viisainta]**
11 R: [Kukkolan Kaisu]
12 se ois nii (-)
13 P: hmm
14 K: no joo minä voin ruveta
(keskustelu jatkuu)

Esimerkissä (4) Saara ehdottaa emännän tehtävään Outia tai Leilaa tehtävään (rivi 01). Saara tekee ehdotuksen sekä sanallisesti että fyysisesti osoittamalla sormella hänestä katsottuna pöydän toisella puolella istuvia Outia ja Leilaa. Leila ei vastaa ehdotukseen millään tavalla, mikä voidaan tulkita kielteiseksi suhtautumiseksi, kun taas Outi torjuu ehdotuksen (rivit 02–10).

Vuorovaikutuksessa myötämielinen jälkijäsen esitetään yleensä heti etujäsenen jälkeen viivyttlemättä. Se on usein rakenteeltaan lyhyt ja yksinkertainen. Torjuvan asenteen sisältävät jälkijäsenet taas ovat rakenteeltaan monipolvisia ja niitä viivytetään usein. Torjuvassa vuorossa on yleensä epävarmuuden ilmauksia ja usein myös selityksiä. Tavallista on, ettei kieltäytymistä ilmaista suoraan vaan se jätetään etujäsenen esittäneen pääteltäväksi. (Raevaara 2016: 148.) Viivyttämällä kieltäytymistä ilmaisevaa vastausta ja lisäämällä siihen epävarmuuden ilmauksia ja selityksiä keskustelija osoittaa käsittelevänsä torjuvia vastauksia keskustelussa odotuksenvastaisina ja jopa keskustelijoiden sosiaalisia suhteita uhkaavina. Viivytykset, epävarmat ilmaukset ja selitykset ovat vuorovaikutuksessa niin vakiintuneita ja tunnistettavia torjuvien vastausten piirteitä, että ne voivatkin yksinään riittää kertomaan kieltäytymisestä. Näin edellä mainittuja piirteitä voidaan käyttää itsessään vihjeinä, joiden avulla pyritään välttämään suoran torjunnan esittämistä. (Raevaara 2016: 149.)

Esimerkissä Outi kieltäytyy ehdotetusta tehtävästä juuri edellä kuvatun tapaisella monipolvisella vastausvuorolla (rivit 02–10). Hänen vastauksensa sisältää paljon selittelyä, eikä hän vuoron loppuun mennessä ilmaise suoraa kieltäytymistä. Outi myös viivyttlee vastaustaan pitämällä puheestaan pitkiä taukoja. Outi pitää kieltäytymisvuorostaan 0,72 sekunnin pituisen tauon (rivi 03). Vuorossa esiintyy myös 0,35 sekä 0,48 sekunnin pituiset tauot (rivit 05 ja 09).

Outi selittää kieltäytymistään monisanaisesti (rivit 02–08) ja perustelee kieltäytymisen sillä, ettei hän tulisi olemaan hyvä valinta tehtävään mahdollisten poissaolojensa vuoksi. Lisäksi hän käyttää kieltäytymisessään viestin kieliopillisen merkityksen kannalta ylimääräisiä, epävarmoja ilmauksia, kuten ilmausta *sillälailla* (rivi 02) sekä ilmauksia *aina* ja *jonnekki* (rivit 06 ja 07). Outin kieltäytymisvuoro jää syntaktisesti kesken päällekkäispuhunnan vuoksi (rivit 10 ja 11), jolloin hän välttää suoran kieltäytymisen.

Esimerkissä (5) ollaan valitsemassa matkavastaavaa. Aiemmin kokouksessa on keskusteltu siitä, onko matkavastaavan nimeäminen tarpeellista. Jäsenet ovat pohtimassa sitä, kuka matkoista on yleensä vastannut, kun puheenjohtaja nostaa Tarjan nimen esiin.

Esimerkki (5), matkavastaavan valinta

P= puheenjohtaja

S= Saara

T= Tarja

R= Reijo

```

01 P: TA- TARja on
02 S: tarjahan se on ylleensä huolehtinu
03 T: minä OOVvaa minä oovvarmaan tuota (-)
04 nelisenkymmentä matkaa
05 (1.39)
06 R: tarja on hoitanusen sillä
07 on kyllä vankka kokemus
08 (1.28)
09 T: (oon) kauvvon kyllä mutta
10 emminä haluan nyt hghh
11 (0.28)
12 sitä ottaaah hgnh
13 (0.20)
14 kyllä te saatta ottaa kuka haluaa
15 (0.90)
16 enminä halua ottaa sitäh

```

Esimerkissä (5) hallitus on valitsemassa matkavastaavaa. Keskustelijoista puheenjohtaja, Saara ja Reijo yrittävät suostutella Tarjaa ryhtymään matkavastaaviksi (rivit 01–02 sekä rivi 06). Tarja kieltäytyy ehdotuksesta (rivit 09–16) monopolvisella vastauksella. Kuten edellä mainittiin, torjuvan asenteen sisältävät jälkijäsenet ovat rakenteeltaan monopolvisia, ja ne sisältävät usein selityksiä ja viivyttelyä (Raevaara 2016: 148). Tässä esimerkissä on näkyvissä samanlainen ylimääräinen selittelemineen kuin esimerkissä (4). Tarja viivyttaa vuoron jatkamista toistamiseen (ks. tauot riveillä 05, 08, 11, 13 ja 15).

Tarja aloittaa vuoronsa (rivit 03–04 sekä 09) myötämielisesti toteamalla, että on kyllä hoitanut matkavastaavan töitä jo kauan (*oon kauvvon kyllä* (hoitanut virkaa)). Tällaisella aloituksella hän osoittaa ymmärtävänsä, miksi häntä ehdotetaan tehtävään, sekä toisaalta alustaa kieltäytymistään. Vasta alustuksen jälkeen alkaa varsinainen kieltäytyminen *mutta*-konjunktioilla, jolla hän aloittaa vastaväitettä ilmaisevan lauseen (rivi 09).

Tarjan kieltäytyminen eroaa esimerkin (4) monopolvisesta kieltäytymisestä siten, että Tarja ilmaisee tahtonsa kieltäytymisvuorossaan suoraan *en halua*-ilmauksella (rivit 10 ja 16) sen sijaan, että jättäisi kieltävän vastauksen etujäsenen pääteltäväksi. Kieltäytymisvuoronsa aikana Tarja käyttää vuoron pituuteen nähden melko usein *haluta*-verbiä, sillä se esiintyy vuorossa kolme kertaa. Kielitoimiston sanakirja (2020 s.v. *haluta*) kuvailee *haluta*-verbin yhdeksi merkitykseksi ”pyrkii toteuttamaan jtk toivetta; tavoitella, tahtoa, toivoa, mieliä”. Tarja käyttää verbiä kieltomuodossa *enminä halua* (rivi 10) ja uudelleen täsmälleen samalla tavalla (rivi 16). Verbin käytöllä hän siis osoittaa, ettei hänellä ole pyrkimystä matkavastaavan tehtävään.

Tämän analyysiluvun tarkoitus oli selventää ja analysoida aineistossani esiintyneitä kieltäytymisvuoroja. Kokoaan havaintoni vielä yhteen tutkielman päätäntöluvussa.

5. PÄÄTÄNTÖ

Tässä kandidaatintutkielmassa olen tutkinut erään oululaisen kotiseutuyhdistyksen hallituksen ensimmäisessä järjestäytymiskokouksessa tapahtuvaa hallitustehtävien jakamista. Aineistonani olen käyttänyt Oulun yliopiston suomen kielen oppiaineen arkistoon kuuluvaa kokoustallennetta.

Aineiston analyysivaiheessa huomioni kiinnittyi hallituksen jäsenten valitsemistilanteeseen. Valitsemistilanteessa hallituksen jäsenet valitsivat joukostaan esimerkiksi matkavastaavan ja varapuheenjohtajan. Valinnat tehtiin suorien ehdotusten kautta. Tässä tutkielmassa syvennyin tarkastelemaan vuoroja, joissa puhuja kieltäytyy hänelle tarjotusta hallitustehtävästä. Tutkielmassani olen analysoinut aineistossani esiintyneitä kieltäytymisvuoroja keskustelunanalyttisen tutkimusmenetelmän avulla.

Tutkimuskysymykseni oli:

- Millaisia kielellisiä tai ei-kielellisiä keinoja kokouskeskustelijat käyttävät heille osoitetusta ehdotuksesta tai pyynnöstä kieltäytyessään?

Olen havainnoinut aineistostani neljä pääkieltäytymiskeinoa, joita osallistujat käyttävät: monopoliset vastausvuorot, naurun, toistuvan kieltäytymisen sekä toisen henkilön nimeämisen tehtävään.

Kuten aiemmat tutkimukset ovat kuvanneet, monopolvinen rakenne on tyypillistä torjuvan asenteen sisältävälle jälkijäsenelle, sillä torjuva vuoro sisältää yleensä epävarmuuden ilmauksia ja selityksiä. Lisäksi kieltäytyminen sisältää usein vastauksen viivyttämistä. Viivytykset, epävarmat ilmaukset ja selittely ovat niin tyypillisiä torjuvien vastausten piirteitä, että ne voivat yksinään riittää kertomaan kieltäytymisestä. Tutkimustulokseni tukevat tätä aiempaa käsitystä, sillä olen huomioinut aineistoesimerkeissäni monopolvisuutta ja viivyttelyä sekä epäsuoraa kieltäytymistä. Analyysissäni nousi esille myös vastauksen antamisen viivyttäminen pitkillä tauoilla.

Olen tulkinut naurun olevan yksi reagoimistapa ehdotukseen, jonka puhuja haluaa torjua. Olen tukenut aiempaa tutkimusta siitä, ettei naurulla ei useinkaan ole mitään

tekemistä huumorin kanssa, vaan sillä voidaan merkitä esimerkiksi kiusallisia tai hankalia tilanteita tai tunteita.

Toistuvan kieltäytymisen aineistoesimerkistä olen huomioinut neuvottelulle tyypillisiä piirteitä. Tyypillistä on, että muut jäsenet yrittävät suostutella tehtävään puhujaa, joka kieltäytyy tehtävästä useampaan kertaan joko suorasti tai epäsuorasti. Esimerkistä nousee esille myös neuvottelulle tyypillinen tilanne, jossa puhuja kieltäytyy tekemällä vastaehdotuksen. Aineistossani esiintyi tapaus, jossa tehtävästä kieltäydyttiin ehdottamalla toista henkilöä tehtävään. Etunimellä tai yksikön toisella persoonalla puhuttelua esiintyi aineistossani. Analyysini tukee aiempaa tutkimustietoa siitä, etteivät puhuttelusanat ole Suomessa kovin yleisiä, minkä vuoksi etunimellä puhutteluun tulee liittyä jokin erityinen syy. Sen vuoksi nimen käyttö onkin varsin voimakkaasti vetoava puhuttelutapa. Puhutteluilmaukset liittyvät usein käskyihin tai kysymyksiin, jotka edellyttävät vastareaktiota. Analyysini vahvistaa tätä tulkintaa, sillä puhuttelua käytetään aineistoesimerkissäni juuri tilanteessa, jossa ehdotuksen vastaanottajalta odotetaan vastausta.

Tutkielmani tarkoituksena ei ole tehdä yleistyksiä suomen kielessä käytettävistä kieltäytymisvuoroista verrattain suppealla aineistolla, vaan esitellä kieltäytymisen eri keinoja, joita olen havainnut. Erilaisten kieltäytymistapojen havainnointi jo sinänsä antaa tarpeellista tietoa kieltäytymisvuorojen rakenteesta.

Tulevissa tutkimuksissa aiheesta olisi hyödyllistä selvittää, millä tavalla vierusparin ensimmäinen jäsen vaikuttaa jälkijäsenen ehdotuksesta kieltäytymiseen tai siihen myöntymiseen. Olisi myös hyödyllistä selvittää, onko ehdottajan kielellisillä valinnoilla vaikutusta ehdotuksen vastaanottajan vastaukseen. Aihetta voisi lähestyä ensinnäkin yleisellä tasolla siinä, yhdistääkö hyväksyviä ja torjuvia vastauksia tietynlainen etujäsen sekä toiseksi pelkästään kieltäytymisen näkökulmasta siinä, edeltääkö tietynlaisia kieltäytymisiä tietynlainen etujäsen. Lisäksi olisi mielenkiintoista verrata, vaikuttaako kokoustilanteessa ehdotukseen suostumiseen se, onko ehdotus tullut puheenjohtajalta, jolla on yleensä auktoriteettiasema, vai muulta kokoukseen osallistuvalla jäseneltä. Lisätutkimuksilla saataisiin tarkempi kokonaiskuva kokoukseen liittyvien ehdotusten vuorovaikutustilanteesta myös kieltäytymisvuorojen osalta, sillä niiden osalta aihetta on tutkittu vähemmän kuin esimerkiksi ehdotukseen myöntyviä vuoroja. Lisäksi olisi kiinnostavaa verrata keskenään kieltäytymisvuoroja vapaamuotoisemmassa keskustelussa verrattuna

virallisempaan kokoukseen, jossa jäsenten tulisi esimerkiksi pyytää puheenvuoroa, koska tutkielmani käsitteli verrattain vapaamuotoista kokouskeskustelua.

LÄHTEET JA LYHENTEET

ALLARDT, ERIK 1981: *Sosiologia I*. WSOY, Porvoo, Helsinki ja Juva.

FABRITIUS, JENNI 2020: ”Onks vapaaehtosia?” : Keskustelunanalyttinen tutkielma päätösten syntyemisestä ja vastuutehtävien jakamisesta partioleirin suunnittelukokouksissa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Humanistinen tiedekunta.

HAAKANA, MARKKU 2001: Lääkäri, potilas ja nauru. M-L. Sorjonen, A. Peräkylä, & K. Eskola (toim.) *Keskustelu lääkärin vastaanotolla* s. 135–160. Vastapaino.

HAKULINEN, AULI 1998: Vuorottelujäsennys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 32–55. Vastapaino.

HOLT, ELIZABETH 2011: On the nature of "laughables": Laughter as a response to overdone figurative phrases. *Pragmatics*, 21(3) s. 393–410.

KANGASHARJU, HELENA 1991: *Neuvottelu keskusteluna: Piirteitä ja vuorovaikutusstrategioita*. Helsingin kauppakorkeakoulu, kielten laitos.

KANGASHARJU, HELENA 2001: Keskustelunanalyysi kokousten ja neuvottelujen tutkimuksessa. – Mia Halonen ja Sara Routarinne (toim.), *Keskustelunanalyysin näkymiä* s. 185–207. Kieli 13. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Kielitoimiston sanakirja. 2020. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. <URL <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2020 [viitattu 04.12.2020].

LAPPALAINEN, RUUT HANNA-MAARIA 2015: Sinä vai te vai sekä että? Puhuttelukäytännöt suomen kielessä . teoksessa J. Isosävi, & H. Lappalainen (toim.), *Saako sinutella vai täytyykö teititellä?: Tutkimuksia eurooppalaisten kielten puhuttelukäytännöistä*. Tietoliipas; Nro 246. s. 72-104. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- LINDHOLM, CAMILLA 2016: Keskustelunalyysi ja etnografia – Camilla Lindholm & Melissa Stevanovic (toim.), *Keskustelunalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. S. 331–348. Vastapaino.
- MORREAL, JOHN 1983: *Taking Laughter Seriously*. New York: SUNY Press.
- NIEMETMAA, SALLA (tekeillä): *Millä käytänteillä kokouksissa osoitetaan myötämielisyyttä ehdotuksia kohtaan*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- PERÄKYLÄ, ANSSI 1998: Institutionaalinen keskustelu – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunalyysin perusteet* s. 177–203. Vastapaino.
- RAEVAARA, LIISA – RUUSUVUORI, JOHANNA – HAAKANA, MARKKU 2001: Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. – Liisa Raevaara, Ruusuvuori, Johanna & Haakana, Markku (toim.) *Institutionaalinen vuorovaikutus: Keskustelunalyysisia tutkimuksia* (s. 11–38). Tietolipas 173. Suomalaisen kirjallisuuden Seura.
- RAEVAARA, LIISA (toim.) 2001: *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskustelunalyysisia tutkimuksia*. s. 11–38. Tietolipas 173. Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden Seura.
- RAEVAARA, LIISA 2016: Toimintajaksojen rakenteet. – Melisa Stevanovic, & Camilla Lindholm (toim.) *Keskustelunalyysi: Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Vol. 2016, s. 143–161). 7. Vastapaino.
- SANDBACKA, ASTA – TORVINEN, METTA 2014: *Saako tälle edes nauraa? Keskustelunalyytinen tapaustutkimus monitulkintaisen naurun vuorovaikutuksellisista funktioista pariterapiassa*. Pro gradu -tutkielma. Psykologian laitos. Jyväskylän yliopisto.
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1997: Vuorovaikutus paperilla. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunalyysin perusteet* s. 18–31. Vastapaino.
- SIITONEN, PAULIINA 2016: *Ehdotukseen vastaaminen perheen vuorovaikutustestissä: Keskustelunalyytinen näkökulma vuorovaikutukseen ja sen arviointiin*. Oulun yliopisto.

SORJONEN, MARJALEENA, PERÄKYLÄ, ANSSI & ESKOLA, K. 2001: *Keskustelu lääkärin vastaanotolla*. Vastapaino.

STEVANOVIC, MELISA 2016: Sosiaaliset rakenteet – Melisa Stevanovic ja Camilla Lindholm (toim.), *Keskustelunalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* s. 200–221. Tampere: Vastapaino.

STEVANOVIC, MELISA – LINDHOLM, CAMILLA – ARMINEN, ILKKA 2017: *Keskusteluanalyysi : kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*.

STIVERS, TANYA 2008: *Stance, Alingment, and Affiliation During Storytelling: When Nodding Is a Token of Affiliation*, *Research on Language & Social Interaction*, 41:1 s. 31–57.

TAINIO, LIISA 1995: *Keskustelunalyysin perusteet*. Vastapaino.

VATANEN, ANNA 2016: Keskustelunalyyttinen tutkimusprosessi – Melisa Stevanovic ja Camilla Lindholm (toim.), *Keskustelunalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* s. 312–330. Tampere: Vastapaino.

VILPPULA, MATTI 1995: *Monimielinen kin*. Kielikello 1/1995.

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoersio, viitattu 18.12.2020. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>
URN:ISBN:978-952-5446-35-7.

LIITE 1

Keskustelunanalyttiset litterointimerkit

Painotus, puhenopeus ja äänenvoimakkuus

>joo<	nopeutettu jakso
<joo>	hidastettu jakso
e::i	äänteen venytys
°joo°	ympäristöä vaimeampaa puhetta
JOO	äänen voimistaminen

Tauot

(.)	mikrotauko: 0.2 sekuntia tai vähemmän
(0.4)	mikrotaukoa pidempi tauko; pituus ilmoitettu sekunnin kymmenesosina

Muuta

£joo£	hymyillen sanottu sana tai jakso
[joo]	päällekkäispuhunta
#joo#	nariseva ääni
he he	naurua
@joo@	äänen laadun muutos
si-	(tavuviiva) sana jää kesken
(-)	sana, josta ei ole saatu selvää
(( ))	kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja tilanteesta